

HET DEUTZEN HOFJE

door I. H. van Eeghen - een overdruk uit maandblad Amstelodamum april 1960

Amsterdam telt vele hofjes en daarvan spant het Deutzen Hofje stellig de kroon. Het werd in 1694-1695 gebouwd als uitvloeisel van een testamentaire beschikking van Agneta Deutz, die drie jaar eerder was overleden. Agneta Deutz had twee echtgenoten gehad, beiden aanzienlijke Delftenaars, Gerard Meerman en Zacharias van Beresteyn van Hofdijck, en bij haar sterven was nog een van haar kinderen, Jan Meerman, in leven. Dit nu is zeer merkwaardig, want vrijwel alle voornamere hofjes zijn gesticht door kinderloze personen.

DOMUS ALIENIS PAUPERIBUS multorumque usu. *Het DEUTZEN HOFJE op de Bruse Gracht, tusschen
enata. juffr. AGNETIS DEUTSIAE decessata. anno 1694. tusschen de Spiegel- en Vroel-straat, gesticht in het jaar 1695.*
P. Schenck del. et sculp.

Op die manier immers konden zij hun naam doen voortleven en iets van zich zelf voor het nageslacht bewaren, in de portretten en familiestukken in de regentenkamer. Waarom echter heeft Agneta Deutz haar enig kind alleen de legitieme portie gegeven - dat was een derde van haar vermogen - en haar verdere bezit nagelaten voor dit Hofje, thans nog een pronkstuk uit de 17de eeuw?

Het bleek alles zwart op wit te staan, maar het is een lange geschiedenis, te lang om in dit maandblad te vertellen. In het eerstkomend jaarboek zult U erover kunnen lezen. Het is een ware tragedie, die Agneta Deutz haar laatste vijftien levensjaren verbitterd deed doorbrengen, ver van haar zoon.

Na de dood van haar tweede echtgenoot verhuisde zij van Delft naar Amsterdam en betrok daar haar geboortehuis, de Ster op de Keizersgracht, vlak naast het bekende Huis met de Hoofden.

Boven: Agneta Deutz op zeventienjarige leeftijd, door een onbekende schilder.

Links: Gravure van het Deutzen Hofje ± 1710, uit 'Afbeeldinge der voornaamste gebouwen van Amsterdam' door Petrus Schenck.

Men zal zich herinneren, dat wij enkele jaren geleden bij een excursie naar dit laatste huis ook daar in de benedengang even een kijkje namen. Op 26 oktober 1691 ondertekende Agneta Deutz in dat huis haar testament en op 27 oktober het codicil, waarbij alles omtrent het Hofje werd geregeld. Enkele maanden later, op 13 februari 1692, stierf zij, 59 jaar oud. In de regentenkamer van het Hofje, dat volgens haar wens haar familienaam draagt, hangt haar portret als jong meisje in achtkantige lijst en daartegenover

Boven: Agneta Deutz in haar zevenentwintigste levensjaar, vermoedelijk geschilderd door Luttichuys, met entourage door M. d'Hondecouter. Schoorsteenstuk in de regentenkamer van het Deutzenhofje.

Rechts: Regentenkamer met boven de schoorsteenmantel het bovenstaande portret.

in het stuk in de 'geschilderde' marmeren schoorsteen ziet men haar als jonge vrouw, met een papegaai. Een derde beeltenis van de stichteres ontwaart men op de zilveren begraafpenning, die zijzelf reeds voor haar dood liet slaan, het afgemat lichaamlijk overschot, het einde van een moeilijk leven.

Zo groot was het kapitaal, dat zij naliet, dat haar executeuren niet alleen het door haar ontworpen Hofje op royale voet konden laten optrekken, maar dat er ook heel wat overbleef, zodat de rente ruimschoots voldoende was voor het onderhoud van het voorgebouw aan de gracht, waarvan een huis werd verhuurd, en van de twintig kleine huisjes, ieder van twee kamers, een kelder en zolder, en bovendien nog voor de ondersteuning in geld en in

natura van de 20 bewoonsters van die huisjes.

Agneta Deutz zelf wees een aantal geliefde familiestukken aan, die haar executeuren op het Hofje moesten plaatsen. Bovendien mochten die executeuren nog van allerlei anders uit het huis de Ster nemen, dat zij geschikt voor stoffering en meubilering achtten. In de allereerste plaats waren dat portretten om de muren te sieren. Niet alleen de twee portretten van haar zelf, maar ook die van haar beide echtgenoten ziet men daar. Dan kwamen van het huis de Ster naar het Hofje een aantal portretten van Van Mierevelt van voorvaderen Meerman en hun vrouwen. Alle portretten van de Van Beresteyns keerden daarentegen terug naar die familie en de portretten van de familie Deutz gingen

naar Agneta's eigen neven en nichten. Die zoekt men hier dus tevergeefs. Tenslotte had Agneta Deutz nog twee blijkbaar zeer geliefde stukken voor het Hofje bestemd, Jacob en Esau en een Biddende Tronie, en zo hingen er aanvankelijk in de regentenkamer twaalf schilderijen. Dan kwamen ook op Agneta's verzoek de spiegel met in de lijst haar initialen, de rijke zilveren lampet en schotel met het wapen Meerman, de gedreven zilveren specerijdoos met de wapens Meerman-Deutz en twee lepels erin, de zware zilveren kandelaars met het wapen Meerman, het snuiterbakje met de twee snuiters met de wapens Meerman-

Boven: Zilveren kandelaars en gedenkbordje. Familiestuk, dat na Agneta's dood in de regentenkamer geplaatst werd.

Links: Idem deze zilveren lampetkan met schotel.

Deutz en nog wat kleinere stukken naar het Hofje. Men ziet het hier ook al weer, net als bij de portretten, het wapen Deutz komt vrijwel alleen tezamen met Meerman voor en het wapen van Beresteyn alleen op een geschilderd wapenbord van 1677. De drie wapens, de twee gekruiste houwelen van Deutz in het midden, en de beren van Van Beresteyn en de meerman van Meerman terzijde, prijken echter wel gezamenlijk in de voorgevel van het Hofje.

Ook de meubels, de fraaie tafel en stoelen voor de regentenzaal en de eenvoudigere voor het kantoor beneden, de behangsels (die

Boven: Binnenhof van het Deutzenhofje.

Rechts: De gevelpartij van het Deutzenhofje aan de prinsengracht.

er natuurlijk niet meer zijn) en een koningshouten kabinet had Agneta Deutz zelf voor het Hofje aangewezen. Verder kozen de executeuren nog het een en ander ter aanvulling, zoals een koperen kaarsenkroon met de wapens van Amsterdam, van Deutz en van Coymans, de koe van Agneta's moeder. Met het oog op de jaarlijkse regentenmaaltijd, die de stichteres had ingesteld, deden zij een ruime keus uit het Japanse servies en uit de fraaie roemers en fluitglazen. Van dit alles is nog veel bewaard. En zo bleef het Hofje jarenlang ingericht, als een waardige voortzetting van het huis de Ster.

In de tweede helft van de 18de eeuw kwam echter opnieuw een stroom van schilderijen naar het Deutzen Hofje. In 1771 overleed

de schatrijke juffrouw Bors van Waveren in het tegenwoordige burgemeestershuis op de Herengracht, dat in 1672 was gebouwd door haar grootvader Paulus Godin en zijn vrouw, Catharina Hattingh. Het huis moet een soort familiemuseum zijn geweest met wat portretten van de Bors van Waverens en vele portretten van allerlei Godins.

De enige erfgenaam van juffrouw Bors van Waveren was haar zusterszoon, Mr. Cornelis Deutz van Assendelft, een van de regenten van het Deutzen Hofje. Hij was het waarschijnlijk, die uit het oude familiehuis, dat voortaan verhuurd zou worden, al die portretten en nog enkele andere familiestukken naar het Deutzen Hofje liet overbrengen. Voortaan hingen de muren van de regentenkamer, van het kantoor beneden en van de kamer aan de overzijde van de ingang vol met portretten.

Intenslotte hebben nog een aantal beeltenissen van 19de eeuwse regenten en regentessen op het Hofje een plaats gevonden, voornamelijk in het trappenhuis. Daarbij is ook het aardige gezicht op de Keizersgracht bij de Amstel, waar het huis van de familie Deutz lag, dat Zeuner in 1775 met goud op glas etste.

Ook hebben latere regenten enkele meubelen in het Hofje ge-

plaatst en een grote, waarschijnlijk even fantastische als indrukwekkende stamboom van de familie Deutz en nog twee minder romantische wapenborden van henzelf voor het Hofje laten maken, alles in de tweede helft van de 19de eeuw.

Zo heeft elke generatie hier zijn sporen achtergelaten, maar de hoofddruk, die elke verraste bezoeker in de regentenkamer opdoet, blijft toch nog altijd die van het interieur van de rijke laat 17de eeuwse koopman. En dat hebben wij te danken aan de beschikkingen van Agneta Deutz.

I. H. v. E.

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in het maandblad Amstelodamum, 47ste jaargang, april 1960.

De topografische bijzonderheden van Amsterdams ontwikkeling

Middeleeuws Amsterdam

- De cope-ontginning van Amstelland
- Poerte ende Vrihede van Amstelredamme
- De eerste 300 jaar in het bestaan van Amsterdam
- Stadspoorten op de Nieuwendijk
- Is de Nieuwezijds wel gegraven?
- De kop van de Nieuwendijk, een 14^e-eeuwse stadsuitbreiding
- De Boerenwetering en zijn loop door Amsterdam
- Hoe oud is het Damrak als kade langs de Amstel?
- Middeleeuwse kloosters van Amsterdam
- Het Sint Anthonius gasthuis (Leprozenhuis)
- * Het Leprozenhuis te Amsterdam, I. H. van Eeghen 1955
- Het Kartuizerklooster Sint Andries ter Zaliger Haven
- In den Uutersten Nesse bider Amstel; Kloosters en Binnengasthuis
- De metamorfose van die Plaetse tot de Dam
- Amsterdam, van Heren, van bisschoppen en van graven
- Amsterdam, van Hoeken en Kabeljauwen
- Pacificatie, Satisfactie & Alteratie
- Schuilkerken in Amsterdam, Anneke Huijser
- Het Papeneiland

Amsterdams nijverheid, handel en transport

- Markten van Amsterdam (locaties door de eeuwen gevolgd)
- * Botermarkt en Kaasplein, Dr. A. Halberstadt 1910
- Beurtvaarders, trekschuiten en overzetveren
- Middeleeuwse bierbrouwerijen in Amsterdam
- Vroege industriegebieden: Stadsrietlanden, Zaagmolensloot, Mennonietensloot, Overtoomsevaart, Kwakerspoel en Zaagmolenbuurt
- * Molens in Stadsrietlanden, Mr. J. H. van den Hoek Ostende
- * Het einde van de korenmolens op de bolwerken aan de Singelgracht, Mr. J.H. van den Hoek Ostende, 1972
- * Precario en Windgeld, Mr. J.H. van den Hoek Ostende, 1969
- Geschiedenis van Rederij J.H. Bergmann
- Geschiedenis van Rederij Boekel

○ = elders in de lijst ook al genoemd * = ondersteunend artikel van andere auteur

- Geschiedenis van het Leidseplein en Hirsch & Cie
- De geschiedenis van de Haarlemse tram (NZH)
- De geschiedenis van de Waterlandse tram (NHTM)
- Straattypen en standwerkers
- Straathandel
- Stadschroniqueurs in de 17^e en 18^e eeuw
- Topografische tekenaars in Amsterdam
- Topografische fotografen in Amsterdam
- Amsterdamse architecten
- Wereldtentoonstelling van 1883
- Samuel Sarphati, visionair en entrepreneur
- Casino, Muis Sacrum en Huize Bob
- Van Liesveldsche Bijbel tot Beursplein 5: Bible Hotel
- Brouwerij De Hooiberg & Die Port van Cleve
- Nederlandsche Scheepbouw Maatschappij
- Pleisterbeeldengieter Carel Sartori, Anneke Huijser

Amsterdam havenstad

- Zeehaven in beweging, alle locaties tot WOII
- Westelijke eilanden Bickers-, Prinsen- & Realeneiland
- * Opkomst der Amsterdamse haven, W. H. M. de Fremery
- * Geschiedenis Amsterdamse scheepsbouw, Dr. L. van Nierop
- * Scheepsbouw te Amsterdam in vroeger eeuwen, F.G.M. Douwes
- Van Petroleumhaven tot grootste benzinehaven ter wereld

Stadsuitleg 1578-1596

- Stadsuitleg en de omringende waterschappen en gemeenten
- De Eerste en Tweede Uitleg 1578-1596
- Rembrandtplein, metamorfose van een onbedoeld plein
- Vlooienburg & Zwanenburg
- De Haarlemmerbuurt, verdeeld over 2e en 3e Uitleg
- De eerste Joodse gemeenten en hun synagogen

Stadsuitleg 1609-1700

- De Derde en Vierde Uitleg 1609-1700
- Masterplan of toeval? Over de Derde en Vierde Uitleg

- Die Verheelinghe; geschiedenis van de Leidsegracht
- De Amsterdamse schans en bolwerken
- De Trapjesschans, een nijver stukje Schans
- Geschiedenis van het Leidseplein en Hirsch & Cie
- Westelijke eilanden Bickers-, Prinsen- & Realeneiland
- De vijf grote wagenpleinen
- Het ontstaan van de Jordaan
- Gangen en hoven van de Jordaan
- De vertraagde bebouwing van de Driehoekstraat
- De Plantage, een geslaagde mislukking
- Amstelkerk, noodgebouw met eeuwigheidswaarde

Stadsuitleg 1877-1921

- Annexaties 1877-1921
- Huisnummering in Amsterdam (1796-1876)
- Stadsontwikkeling en de politiek
- Spaarndammerbuurt en Zeeheldenbuurt
- Van Smalle Pad tot Planciusstraat
- Het Museumkwartier en de Waskaarsenfabriek
- Stads- en Godshuispolder, een stukje Amsterdam in de polder
- De Da Costabuurt en de Réveilbeweging, Ria Scharn
- * Westerplantsoen in de Zeeheldenbuurt, A. Huyser
- * De wet kent geen steden, Drs. J. P. Janse, 1992 (annexatie Nieuwer-Amstel)
- * Dorpse straten in de stad, Ph. Spangenberg 1995-1996
- Het IJ en de IJpolder

Amsterdam-Noord

- Volewijkenlanden en Buiksloterham, de ruggegraat van Noord
- De geschiedenis van de Waterlandse tram
- Industrie Buiksloterham door Wim Huissen
- ENTOS door Wim Huissen
- ELTA door Wim Huisen
- Nederlandsche Scheepbouw Maatschappij door Ruud van der Sluis

Verkeersdoorbraken

- Damstraat-Paleisstraat 1865-1914
- Raadhuisstraat 1894-1897
- Vijzelstraat 1917-1935
- Weesperstraat 1959-1969; de Wibaut-as

Amsterdam en het water

- Amsterdams Waterstaat
- Raadselachtige waterwerken
- Sluizen, keringen en duikers in Amsterdam
- Donkeresluis
- 't IJ, van getijderekreek via waterwolf tot droogmakerij
- Van open havenfront tot Open Havenfront
- De geschiedenis van de Kostverlorenwetering en de overtoom
- Aanloop tot het Noordzeekanaal, Amsterdam op z'n smalst

Diversen

- Hoe komt de Mirakelbrug aan z'n naam?
- Remonstrantenkerk, de Rode Hoed
- Metamorfozes, wat stond hier vroeger ook alweer? Ria Scharn
- Sint Pietershal in de Nes
- Pakhuis Oostenburg, Fons Baede
- Nieuwe Doelenstraat, Robert Raat
- Regeringsjubileum Willem III in 1874, Paul Graalman
- * Ons Gouden Vondelpark, gedenkboek t.g.v. 50-jarig bestaan in 1914

Jaarboeken, enzovoort

- Index quizpagina's 2014 en later, met kleinere onderwerpen
- Jaarboek 2015, 50 opstellen over Amsterdamse items
- Jaarboek 2016, 11 opstellen, idem
- Jaarboek 2017, 6 opstellen, idem
- Jaarboek 2018, 8 opstellen, idem
- Jaarboek 2019, 8 opstellen, idem
- Jaarboek 2020, 8 opstellen, idem
- Jaarboek 2021, 8 opstellen, idem
- Jaarboek 2022, 8 opstellen, idem (komt herfst 2023)